

ISSN 1648-3251

Latviete

vaikams apie gamta.

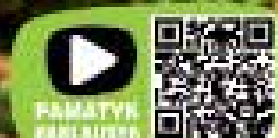
228

2024 m. Nr. 3

9 771648 325015

Kaina 2,99 Eur

Šuo, kuris neloja

Taip, aš esu šuo, kuris neloja. Mano vardas **usūrinis šuo, arba mangutas**. Esu kilęs iš Rytų Azijos. Bet dėl vertingo kailio buvau atvežtas į kitus kraštus, pirmiausia – į Usūriją, kur greitai paplitau. Matyt, todėl mane ir vadina usūrinium, o šuniu – todėl, kad primenu šunį ir priklausau šuninių šeimai. Ir aš iš tikrųjų nemoku loti. Mano balsas panašus į gailų inkštimą, nors aš visai neliūdžiu.

O ir ko čia liūdėti? Bindzinėju sau po miškus, ieškodamas vabzdžių ir kitų bestuburių, varlių, driežų, medžioju peles, paukščius, neatsisakau ir uogų, vaisių, maitos. O jeigu pasitaiko labai šalta gili žiema, miegu žiemos miegu, kad alkio nereikėtų kęsti. Tik miegu su pertraukomis – porą savaičių dedu į akį, paskui prabudęs kiek pasibastau, užkremtu ką radęs ir vėl miegu.

Beje, moku
laipioti medžiais,
tad dėl gardesnio
kąsnelio lengvai išsiropščiu
į medį ir pasmaguriauju
paukštiena. Negražu, sakai?
Bet tokia jau mano prigimtis –
gimęs mėsėdžiu, žalumynais
sotus nebūsi. Juk esu
plėšrūnas, kaip ne kaip!

Nors tiesą sakant, esu baikštus, visai ne-
piktas, jeigu pajuntu pavojų, lekiu slėptis,
o jeigu nepavyksta pasprukti – apsimetu
esąs negyvas.

Į jūsų kraštą
atsikrausčiau (tiksliau –
buvau atgabentas) gana
neseniai – tik prieš gerą
pusę šimto metų. Ir man
čia labai patiko
ir tiko.

Dabar gyvenu
kiekviename didesniame
miške arti drėgnų pievų,
pelkučių, upių. Glaudžiuosi urvuose,
tik pats juos labai retai kasu.
Dažniausiai užimu apleistus barsukų
arba lapių urvus. Galiu įsitaisyti žabų
krūvose, medžių išvartose,
šieno kupetose.

**Dieną usūriniai šunys
paprastai ilsisi, o į medžioklę
traukia naktį. Dažniausiai bidžena palei
pelkes, ežerus, upes, kur gausiau telkiasi
varlės, peliniai graužikai, daugiau gali rasti
vabzdžių, jų lervų, paukščių kiaušinių
ir jauniklių. Na, o kol mūsų tėvai
medžioja, mes tyrinėjame pasaulį
ir dūkstame prie urvo.**

Usūriniai šunys labai vislūs. Tai
viena iš priežasčių, kodėl taip
sparčiai išplitome Europos šalyse.

Dažniausiai atsivedame po 8–10, bet
neretai ir po 14–15 jauniklių. Tik atsivesti
mangučiukai būna akli, sveria apie 60–70 gra-
mų. Jauniklius maitina ir prižiūri abu tėvai, todėl mažyliai labai greitai auga. Usūri-
niai šunys, besirūpinantys savo vaikais, žavi energingumu – vos išnyksta miške, o
jau po akimirkos grįžta su grobiu nasruose.

Maži, pūkuoti mangučiukai irgi nenustygsta vietoje: žaidžia tarpusavyje, ugdo
medžioklės įgūdžius. Ūgtelėję jaunikliai vakarais į medžioklę traukia kartu savo
tėvais. Kol šie pievose gauda varles, mangučiukai mokosi, nors
dažniau dar tik trukdo suaugusiems žvėrimis. Savarankiškai
gyventi jaunikliai pradeda sulaukę 4–5 mėnesių, bet iški-
lus pavojui vis dar sprunka pas tėvus.

PAMOKOS PĖDSEKIO MOKYKLOJE

Gražų ankstyvo pavasario rytą
tupėdama ant eglės šakos
Tutė ruošėsi pasišildyti saulutėje
ir valandžiukę nusnausti.
Bet kur tau – vos užmerkė
vieną akį, paskui
kitą ir jau buvo be-
panyranti į sapną,
staiga išgirdo pamiš-
kės takeliu atskubantį
Pitą. Juk Tutė – pelėda,
pro jos ausis nepraslysta net
menkiausias krebždesys, o čia
Pitas – mikliai trepsi tarsi šim-
takojis ir dar rėkia:

Tute, Tute-e-e-e-e-
e-E-E-EEE!

Mane Tute šaukia jau
beveik 30 metų, Pitai.
Žinau savo vardą. Turbūt
turi svarbių žinių, kad leki
kaip į uodegą įkirptas.

– Taigi, kad turiu. Tik nelabai gerų... – gaudydamas kvapą
atsakė peliukas.

– Kas nutiko? Gal kilo gaisras? – susirūpino Tutė. – Nagi, ne-
tampyk už plunksnų, klok greičiau!

– Na, ne gaisras, bet ugniagesių pagalbos turbūt prireiks, – išpyškino Pitai.

– Tai nelaimė! – dabar jau ne juokais išsigando pelėdžiukė. – Rodyk kelią!

Nieko nelaukdami bičiuliai pasileido pamiške link senos sodybos, į kurią vedė dar senesnė nei pati sodyba liepų alėja.

Štai, Tute, žiūrėk, matai, kaip liepa raudonuoja?

Matau, Pitai. Gražu, ar ne?

– Gražu?.. – Pitui net akys ant kaktos iššoko. – Negi neužuodi, Tute? Čiagi ekologinė nelaimė! Kvapas toks, kad net nosį riečia!

– A-a-a, tai tu dėl kvapo taip išsigandai, – apkabino bičiulį pelėdžiukė.

– Taip, Tute. Ėjau sau pasišvilpaudamas liepų alėja. Žiūriu, kažkas taip ryškiai raudonuoja. Pasilenkiau atidžiau pažiūrėti – tai kaip trenkė nosin tvaikas, kad net akyse juoda pasidarė.

– Na, tu ir jautruolis, Pitai. Čiagi blakės kareivėliai – vieni anksčiausiai po žiemos pabundančių vabzdžių. Ugniagesių pagalbos tikrai neprireiks.

– Neprireiks?

– Tikrai ne, Pitai. Pabudę po žiemos šie vabzdžiai telkiasi į didelius būrius ir skuba poruotis. Mėgsta šildytis ant tvorų, pastatų sienų, kelmų, medžių kamienų, ypač liepų. Raudona jų spalva visiems gyviems gamtos padarams sako: neliesk mūsų – mes netinkami būti. O va nuo tokių įkyruolių kaip tu, per arti kišančių savo jautrias nosytes, blakės kareivėliai stengiasi apsisaugoti paskleisdami nemalonų kvapą.

– Kokie gudruoliai! – nusijuokė Pitai, supratęs savo klaidą. – Mane kaip reikiant išgąsdino. Tai jie visai visai nepavojingi, nors vadinami kareivėliais?

– Ne, Pitai. Šie vabzdžiai nekelia grėsmės. Minta nukritusiomis augalų sėklomis, siurbia augalų sultis, paskanauja vabzdžių kiaušinėlių, smulkių negyvų bestuburių.

– Ir vienintelis jų ginklas nuo nekviestų svečių – nemalonus kvapas! – apsidžiaugė Pitai nauju atradimu, ir bičiuliai patraukė atgalios.

PAŽAIŠKIM SLĖPYNIŲ

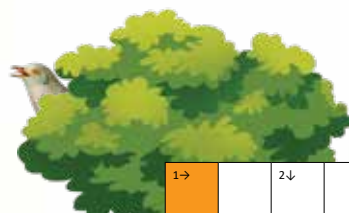
Sugalvojo Tutė pažaišti slėpynių ir pasikvietė būrį bičiulių.

Žaidimo dalyviai suskubo slėptis kas kur, o Tutė, suskaičiavusi iki dešimties, pradėjo jų ieškoti. Tik žaidėjai nežinojo, kad reikia ne tik pasislėpti, bet ir būti tarsi vandens burnon prisisėmus. Ir kad pradės visi taukšti – kiekvienas sava kalba: garsiai ūbauti, kaukti, šnypšti... Tutė jau žino, kas ir kur slepiasi. O tu ar žinai? Perskaityk sunumeruotus žodžius ir atspėk, kuris iš gyvūnų taip daro. Gyvūnų pavadinimus surašyk į kryžiažodį. Iš kita spalva pažymėtų langelių perskaitysi sakinį. Tai ir bus užduotėlės atsakymas.

Ššššššš

Kukū, Kukū

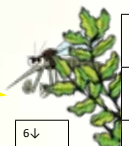
3. ČIRŠKIA

1. KUKUOJA

5. GAGENA

7. DŪZGIA

Zzzzzzzz

4. KAUKIA

2. ŠNYPŠČIA

6. KRIUKSI

9. PUŠKUOJA

10. ŪBAUJA

12. SVIRPIA

11. ZYZIA

Čik čirik

Pušku pušku

13. KURKIA

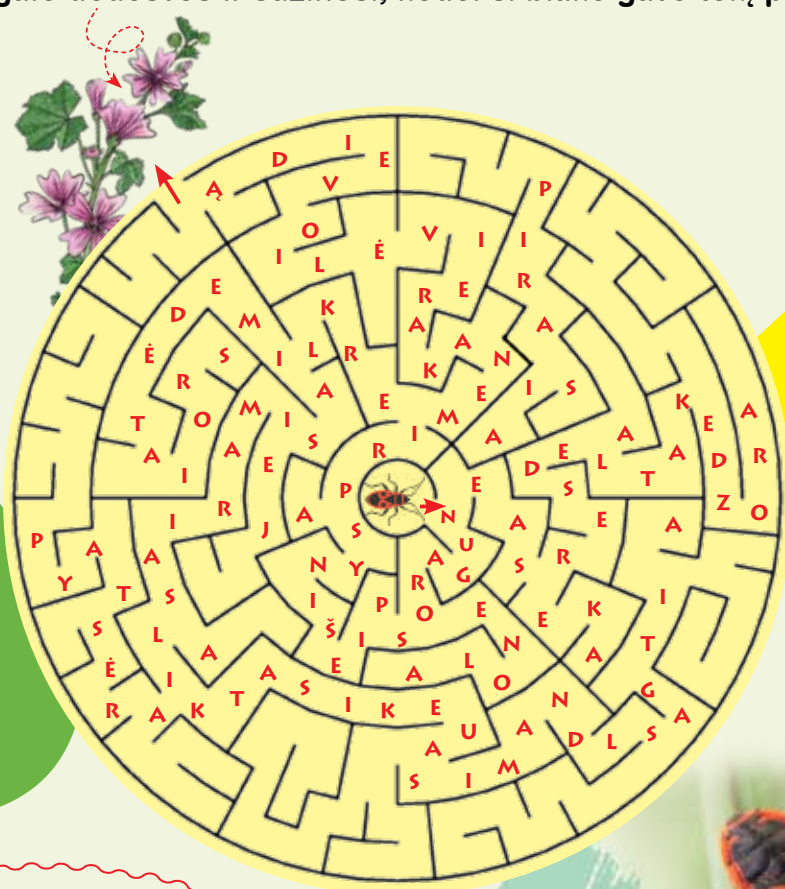
Aūūūūū

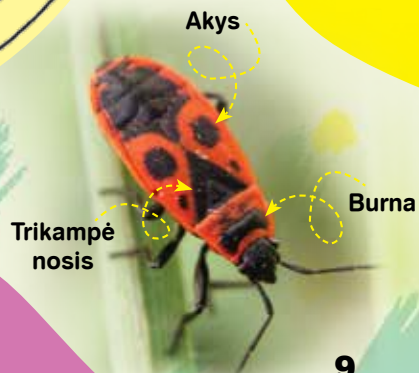
BLAKĖS KAREIVĖLIO LABIRINTAS

TUTĖS 2
užduotėlė

Jau susipažinai su viena pačių gražiausių ir spalvingiausių blakių – blake kareivėliu. Ši rūšis priskiriama raudonblakių šeimai, kurios mokslinis pavadinimas *Pyrrhocoridae* verčiant pažodžiui reiškia „degantis kailis“ (gr. *pyrea* – laužas, *corium* – kailis). Kitomis kalbomis šios blakės dažniausiai ir yra vadinamos degančiomis blakėmis, ugniagesiais ir pan. O štai lietuviškai – blakėmis kareivėliais. Padėk blakei kareivėliui nukeliauti iki mėgstamo augalo dedešvos ir sužinosi, kodėl ši blakė gavo tokį pavadinimą.

Sakoma, kad kažkam šios blakės nuga-
ros priešmįs pasirodė panašus į garšios
pasakos „Spragtukas ir pelių karalius“
pagrindinį veikėją kareivėlį Spragtuką. Ir
išties stebėdamas šią blakę gali įveikti
kareivėlį, devintį raudoną uniformą.

Krūmas, ant kurio

Taip, veikiausiai jau žinai, kas tai – **karklas**. Krūmas, kuris mus pasitinka kone kiekviename paupyje, pabalyje ar šiaip drėgnoje, pelkėtoje vietoje. Jei nesi gamtininkas, karklus nelengva atskirti vieną nuo kito – jie labai panašūs į gluosnius. Skirtumas tas, kad gluosnis paprastai būna medis, o karklas – krūmas.

Tačiau jie abu, kaip ir labai karklą primenantį blindė, priklauso gluosninių šeimai, be to, ir tai pačiai genčiai, kurią pasaulio botanikai vadina lotyniškai – **salix**. O karklo pogentės pavadinimas – **caprisalix**, tai yra... ožkos gluosnis!

Ne veltui, juk ant palinkusio karklo visos ožkos lipa, nes labai jo šakelės mėgsta! O šitų ožkos gluosnių Lietuvoje auga ne viena rūšis.

Karklas – lietu-

vių mėgstamas, liaudies dainose apdainuotas. Kas nežino, kad ant kalno karklai siūbuoja, o pakalnėj vanduo liūliuoja? O karklynų žvirblelį, ne vietoj lizdelį susukusį, irgi ne vienas mena. O kiek vietovių pavadinimų: Karklė, Karkliniai, Karkliniškės, Karklynai, Karklynė... Net ir populiarią darželių gėlę – flioką nereta močiutė dar pavadina karkliuku. Kodėl? Ogi jos lapai į karklo panašūs. Visa tai rodo, kad karklas visada šalia žmogaus, ne tik dažnas, bet ir pastebimas.

visos ožkos lipa

Vyriškieji žirginiai

O kaipgi nebus pastebimas – iš kai kurių karklų rūšių ir krepšiai pinami, ir gyvatvorės želdinamos, be to, jį mėgsta ne tik ožkos, bet ir karvės, avys. Žmonės **karklų karnomis tvarstydavo žaizdas ir džiaugdavo, kad šios gražiai sugydavo – mat karkluose yra dezinfekuojančių medžiagų**. Karklų žiedynų, žievės, rečiau lapų nuoviru gydydavo įvairias ligas, mažindavo temperatūrą.

Bene dažniausias Lietuvoje – **pilkasis karklas**. Jis auga pagrioviuose, pabaliuose, pelkėtose pievose, ten, kur kitiems medžiams ar krūmams neretai per šlapia. Pilkajam karklui atvirksčiai – jam nesvarbu, kad dirvožemis skurdesnis, svarbu vandens pakanka. Užauga apie trijų metrų aukščio, yra vešlus ir kuplus, o nulaužta šakelė su dešimteriopu gyvybingumu atželia. Taigi nei ožkų, nei kitų skanautojų nebijo, o tarp tankių šakų ne tik karklažvirblį, bet ir kitą smulkų paukštelį mielai priglobs, nuo plėšrūno paslėps.

Pilkasis karklas, kaip ir kiti jo giminaičiai, labai gyvybingas. Pamerk šakelę į vandenį ar įsmeik į žemę ir žiūrėk – netrukus ims leisti šaknis.

Pavasariui atėjus, pilkasis karklas pasipuošia žirginiais – kačiukais.

Kačiukais paprastai vadinami vyriškųjų augalų žirginiai, nes jie švelnesni ir labiau pūkuoti. Moteriškųjų augalų žirginiai ilgesni, žalesni, į dygliukus panašiomis piestelėmis.

Dėl švelnaus skonio karklo lapus itin mėgsta įvairiausi vikšrai ir suaugę lapais mintantys vabzdžiai, o tai itin patinka paukščiams. Be to, kaip ir daugelis kitų karklų, pilkasis, pražystantis anksti pavasarį, – tikra dovana bitėms, ankstyviems drugiams ir kitiems nektaro mėgėjams.

Mokslininkai seniai galvoja, kaip išnaudoti karklų gyvybingumą. **Kadangi pilkasis karklas nereiklus ir auga šalia vandens, tiriama jo galimybė „perdirbti“ užterštą vandenį**. Pagrioviuose ir paupiuose jis dažnai sodinamas tyčia, kad vanduo neišplautų krantų – karklas sutvirtina juos šaknimis.

Žemynėlė

Žiedkėlėlė

Kiekvieną pavasarį gamta pabunda. Mums tai atrodo savaime suprantama, ir nutirpus sniegui iškart pradedame laukti pirmųjų žolės daigelių, medžių pumpurų ir žiedų. Jie patvirtina, kad į Žemę ateina pavasaris, o amžinasis gyvybės ratas niekada nenustoja suktsis.

Senovės lietuviai tikėjo, kad žemės derlingumu, vaisingumu, javais, augalų vešėjimu ir žydėjimu rūpinasi **Žemyna – žemės derlingumo, vaisingumo, gamtos gyvybės deivė**. Ji vadinama Žiedkėlėle – žiedus keliančia – ar Pumpurų budintoja. Tai ji pasako medžiams ir žolei, kad laikas pabusti pavasarį, užmigti rudenį, ji rūpinasi ir tuo, kad augalai spėtų subrandinti sėklas. **Žemynos rankose – gyvybės galia**. Žemyna gimdo, augina, žydi, duoda vaisių ir galop pasensta. Taip kas metai atsinaujina gamta, taip atsinaujina ir žemė, iš kurios gimsta ir į kurią sugrįžta visas gyvasis pasaulis.

Ypač Žemyna globoja javus: rūpinasi jais visą jų augimo ir brendimo laikotarpį. Todėl labai svarbu deivės neužrūstinti: laiku gerai išdirbti žemę, pasėti grūdus, rūpintis būsimu derliumi ir, žinoma, atlikti deramas ap-
eigas – tada Žemyna neleis užgrūti nelaimėms.

Senųjų tikėjimų tyrinėtoja Marija Gimbutienė mini tokią maldele, kuria būdavo kreipiamasi į deivę Žemyną:

*Žemyna, mus kavok,
Dirvas mūsų peržegnok,
Peržegnok girias, laukus,
Kluonus, lankas ir šlaitus.*

„Kavoti“ čia reiškia globoti, saugoti. Kartu prašoma palaimos dirvoms, kuriose auga javai, kluonams, į kuriuos jie suvežami, girioms, iš kurių žmonės gaudavo grybų, uogų, medaus, laukams, lankoms ir šlaitams, kuriuose ganydavosi gyvuliai.

Anot tyrinėtojos, deivės Žemynos jėga glūdi akmenyse, bet ne bet kokiuose, o plokščiu paviršiumi. Žemyna lemianti ne tik žemės, bet ir visų gyvų būtybių, taip pat ir žmonių vaisingumą. Tikėta, kad moteris, kuri negali susilaukti vaikelio, turi melstis deivei Žemynai atsisdusi ant tokio plokščio akmens, kad padovanotų jai kūdikį.

O kaip atrodo deivė Žemyna? Gali įsivaizduoti ją kaip nori, nes nei sakmėse, nei dainose, nei kituose mūsų senolių kūriniuose žmogišku pavidalu ji nėra vaizduojama. Žemynai skirtas aukas tiesiog išpildavo, išberdavo ant žemės ar užkasdavo. Prašydami deivės gero derliaus, jai aukodavo alų, duoną, grūdus ar rugių pėdus. Kartais Žemynai aukodavo ir kiaulę ar paršiuką.

Žemynos sutuoktinis – dievas Perkūnas. Apie jį „Lututėje“ jau skaitei. Žemynos ir Perkūno santuoka reiškia neišardomą dangaus ir žemės vienovę. O kartu su Žemyna senieji lietuviai garbino Žemėpatį – Žemynos brolių. Jis globodavęs bandoje besiganančius gyvulius.

Svarbiais gyvenimo momentais, nepamiršdami padėkoti deivei Žemynai, lietuviai bučiuodavo žemę – tai reiškia, kad žmogus myli savo tėvynę, žemę, kuri jį užaugino, gerbia savo šaknis ir vietą, iš kurios yra kilęs. Ilgam išvažiuodamas iš tėvynės, ne vienas keleivis pasiimdavo kartu saujelę gimtosios žemės. Dažnas ir nepagalvoja, bet šie papročiai taip pat siejami su Žemynos globa.

ŽIURKĖ – priešas ar draugas?

Ar pameni brolių Grimų pasaką apie Hamelno žiurkininką? Grodamas dūdele, paslaptinas muzikantas išvedė žiurkes iš Hamelno miesto. Tik kodėl reikėjo jas išvesti? Žinoma, viena kita žiurkė netrukdytų ir būtų net naudinga, nes žiurkės – sanitarės, suėda įvairias atliekas. O viduramžiais, ėmus kurtis miestams, žmonės dar nelabai mokėjo tvarkyti atliekų, jiems apskritai trūko higienos įgūdžių. Taigi žiurkės tuose miestuose neretai pradėdavo nevaldomai daugintis ir tapdavo didele problema: imdavo būti ne tik atliekas, bet ir visą pasiekiamą žmonių maistą. O nuo gausybės žiurkių juk net ir katės sprunka! Neabejotina, kad buvo ir žmonių, kurie užsiimdavo žiurkių naikinimu, tiesa, turbūt naudodavo ne dūdele, o kitas priemones. Bet taip ir atsirado panašios istorijos.

Pilkoji
žiurkė

TAPATYBĖS KORTELĖ

ŽIURKĖ

Mokslinis vardas

RATTUS

Klasė

ŽINDUOLIŲ

Šeima

GRAUŽIKŲ

Gyvenamoji vieta

paplitusios beveik visoje planetoje, tik Antarktidoje žiurkių nerasi, nes šiame žemyne joms per šalta.

Žiurkės, kaip ir pelės, priklauso pelinių šeimai. Jos ir panašios į peles, bet už šias kur kas didesnės: viena žiurkė matuojant nuo uodegos galiuko gali siekti 40 centimetrų! Pelių uodegos apaugusios plaukeliais, o žiurkių – plikos, žvynuotos. Skiriasi ir jų įpročiai: pelės dažniausiai pamatysi po viena, o žiurkės paprastai laksto būriais.

Mokslininkai sako, kad žiurkės yra vieni protingiausių mūsų planetos gyvūnų – beveik tokios pat protingos kaip šunys, drambliai, kiaulės, balandžiai ar delfinai.

Lietuvoje dažniausiai aptinkama pilkųjų žiurkių, kartais jos dar vadinamos rudo-siomis. O toks nesusipratimas radosi todėl, kad šios žiurkės kailiuko spalva... pilkai ruda! Jos turi ir artimų giminaičių juodųjų žiurkių, kurios yra šiek tiek mažesnės, laibesnės. Pasaulyje yra ir daugiau įvairiausių žiurkių – iš viso apie 60 rūšių.

Juodųjų žiurkių mūsų šalyje retai sutiksi, o štai pilkosios dažniausiai įsikuria maisto sandėliuose, tvartuose, miestų kanalizacijos vamzdynuose ir panašiai. Sakysi, vamzdynai – keistoka vieta? Žiurkės – protingi gyvūnai ir joms rūpi saugumas. Juk kanalizacijos vamzdynuose nesutiksi nei kačių, nei šunų, nei kitų plėšrūnų. Gamtoje žiurkės gyventų urvuose, bet jei žmonės įrengė geresnių vietų, kodėl jomis nepasinaudojus.

Per metus žiurkė gali atsivesti nuo trijų iki šešių vadų jauniklių. Kiekvienoje vadoje gali būti ir dešimt žiurkiukų, o sulaukę maždaug vienuolikos savaičių, jie ir patys gali tęsti giminę. Taigi įsivaizduok, kaip sparčiai dauginasi žiurkės!

Veikiausiai tikrai girdėjai, kad žiurkės platina įvairias ligas. Taip, visur šmirinėdamos ir būdamos neišrankios maistui jos išties gali platinti daug virusų ir bakterijų. Nuo keistų ligų sunkiai ištariamais pavadinimais (na, pabandyk pasakyti: *jer-si-nio-zė* ar *tiu-le-re-mi-ja*) iki maro. Pačios žiurkės laikui bėgant tapo atsparios tiems užkratams, tačiau to nepasakysi apie žmones. Taigi žiurkių platinamų ligų žmonės iki šiol baiminasi. Tačiau jei pamatęs laukinę žiurkę nepulsi jos gaudyti, o parėjęs iš lauko gerai nusiplausi rankas, tau visiškai nėra ko bijoti!

Žiurkės lengva prisijaukinti. Jos – gana socialūs gyvūnai ir, nepaisant įsisenėjusios nesan-taikos, žmonės tai žino. O žinodami išvedė dekoratyvinių, namuose auginti skirtų žiurkių veislių. Tokia žiurkė gali būti išties mielas augintinis. Jei pripratinsi ją tupėti ant peties ar kišenėje, ji puikiai ten jausis ir palaikys tau kompaniją.

Taigi, žiurkė – priešas ar draugas? Kaip pažiūrėsi. Veikiausiai priklausys nuo to, kuo jai būsimė mes.

Juodosios žiurkės nebūtinai būna juodos. Pasitaiko ir pilkų, ir rudų juodųjų žiurkių.

AR IŠKĖLEI INKILĄ PELĖDOMS?

Varnėnams ir kitiems uoksuose ar drevėse perintiems smulkiems paukščiams inkilus kelti įprasta. O štai pelėdoms jų keliama kur kas mažiau. Kodėl? Gal dėl to, kad jos daug kam paslaptingos, nes yra naktiniai paukščiai ir pastebimos rečiau nei kaimynystėje gyvenantys mažieji giesmininkai. Bet šie nuostabūs paukščiai irgi gali įsikurti greta tavo namų, ypač jei gyveni sodyboje už miesto arba jei nori prisivilioti, pavyzdžiui, namines pelėdas.

Taigi, taigi. **Namines pelėdas.** Jau vien mūsų pavadinimas sako, kad mes mielai įsikuriame žmogaus kaimynystėje – parkuose, vieniškiuose, priemiesčiuose. Aišku, galime perėti ir dideliuose miškuose, ir giraitėse. Žodžiu, esame dažnos ir gyvename didelėje teritorijoje, kurioje yra mums tinkamų perėti vietų. Kokios tos vietos?

Medžių drevės, uokasai, palėpės.

Bet nesukame snapo ir nuo inkilų.

Tik mūsų, naminių pelėdų, inkilai turi būti dideli – daugiau kaip pusės metro aukščio, 30 centimetrų pločio, o landos skersmuo – apie 13 centimetrų. Mažesni netinka.

Be to, **naminėms pelėdoms vienoje sodyboje reikėtų kelti iškart du inkilus.** Vieną – patinėliui, kitą – patelei, nes mes gyvename poromis, o abu į vieną inkilą netelpame. Juk mes didelės – iki 46 centimetrų aukščio, o atstumas tarp išskleistų sparnų – iki 105 centimetrų.

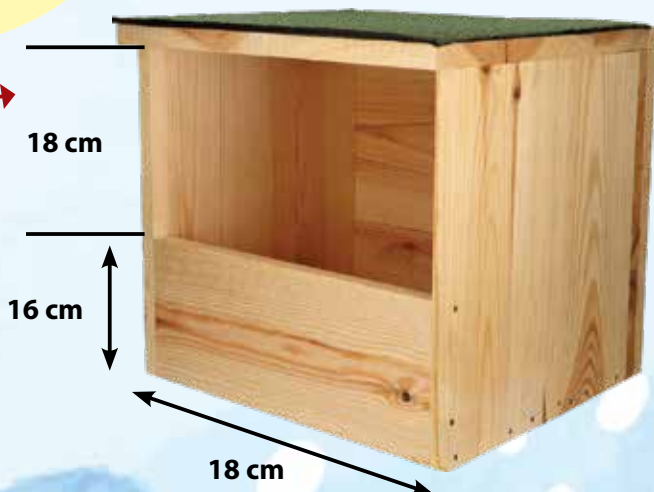
Lietuvoje aptinkama 13 pelėdų rūšių, ir tik trys iš jų pas mus neperi – baltoji pelėda, raiboji pelėda ir apuokėlis. Visos kitos peri. O kadangi **pelėdos yra skirtingo dydžio, tai ir inkilus joms gaminti reikia nevienodus.**

Štai, pavyzdžiui, žvirblinės – mažiausios mūsų pelėdos inkilas labai panašus į varnėnų. O va didžiausiai ir labai retai mūsų pelėdai – didžiajam apuokui tinkamas namelis nuo įprastų inkilų skiriasi ne tik dydžiu. Šių apuokų inkilai panašūs į dideles dėžes su stogeliu.

Man žmonės kelia irgi panašų inkilą, tik kur kas mažesnį. Logiška – juk aš esu **mažasis apuokas** ir man nereikia tokio didelio namo kaip didžiajam. Apskritai aš nesu išrankus būstui. Galiu perėti ir apleistuose varninių ar plėšriųjų paukščių lizduose, net krepšiuose ar dėžėse. Jeigu nori man parūpinti tinkamus namus perėti, inkilą, krepšį ar dėžę iškelk medyje, augančiame laukų miškeliuose, pavienių medžių grupėse, kapinaitėse, vienkiemyje, kaimo pakraštyje, parke.

Beje, **pelėdoms inkilus reikia kelti daugiau kaip 5 metrų aukštyje ir ant dugno paberti drožlių**, nes mes gi lizdų nesukame. Iškeltą inkilą būtina gerai pritvirtinti, kad jis nesiūbuotų, o landos neužstotų medžio šakos. Antraip bus nepatogu priskristi ir namelis gali likti neapgyventas.

Inkilus geriausia kelti šalia miško laukymų ar didesnių miško aikščių, nes tokiose vietose mes dažniausiai ieškome grobio.

Daugiau informacijos apie pelėdų inkilus rasi plakate „Kaip prisivilioti pelėdą“. O plakato ieškok www.knygutes.lt.

VĖŽLIŲ gyvenimo ciklas

Pažėrė Tutė Pitui penkis paveikslėlius ir paprašė juos sudėlioti tinkama tvarka. Suka Pitas galvelę ir dešinę, ir į kairę ir nieko doro nesugalvoja. Padėk peliukui. Sudėliok vėžlių gyvenimo ciklą. Nubrėšk rodykles nuo geltonais brūkšneliais apvestų paveikslėlių į tinkamus skritulius. Pradėk nuo pirmojo skritulio. Paskui iš skrituliuose ir prie atitinkamų paveikslėlių esančių raidžių sudėk žodžius ir įrašyk juos į skrituliukus prie užduotėlės pavadinimo. Pradėti reikia nuo raidės, esančios pirmajame skritulyje, tai bus pirma

raidė, antroji – tai raidė, esanti prie paveikslėlio, kurį dėtum į pirmą skritulį ir taip toliau.

Sujunk taškus

TUTĖS
užduotė 4

Šiai užduotei reikės trijų nurodytų spalvų pieštukų. Pagal spalvas sujunk taškus nurodyta tvarka. Atidžiai pažvelk į gautą piešinį. Ar pažįsti šį gyvūną? Jei nežinai jo pavadinimo, pažiūrėk į nuotraukas, perskaityk įdomius faktus apie tris gyvūnus ir pagalvok, kuris iš pateiktų atsakymų yra teisingas. Tutei pranešk tik gyvūno pavadinimą.

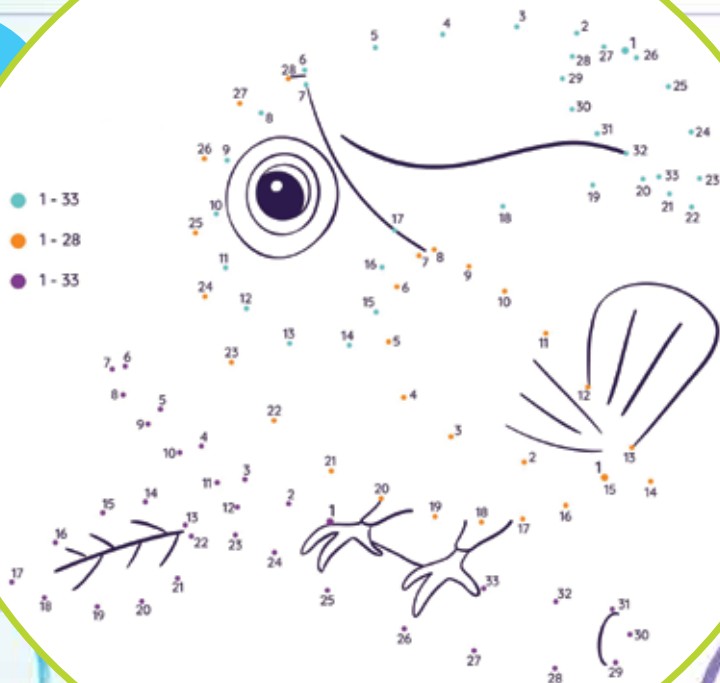
Aros snapas labai tvirtas. Juo paukštis labai lengvai traiško ne tik riešutų kevalus, bet ir itin kietus kaulavaisių kauliukus.

Mormono snapas trumpas, labai aukštas, iš šonų plokščias, atrodo kaip suplotas. Be to, dantytas. Tokiu snapu paukščiui patogiu gaudyti žuvelės ir nešti jas į krantą.

Tukano snapas ilgas, aštrių galu. Tokiu snapu patogiu medžiuose rankioti vaisius ir uogas. Be to, itin didelis snapas paukščiui padeda atsivėsinti labai karštą dieną.

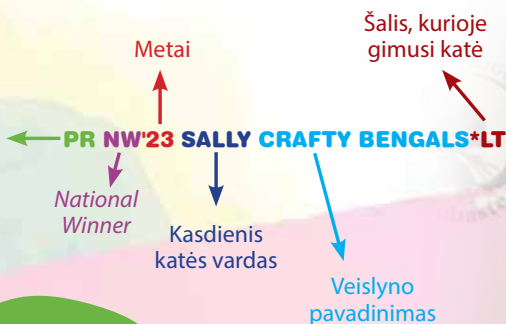
Ką parodoje veikia **kātės**?

Ar žinai, kas yra paroda? Žinoma, juk jau pats žodis pasako, kad paroda – tai vieta, kur ką nors rodo. O smalsuoliai keliauja pažiūrėti. Jei tu smalsus, turbūt net esi pats buvęs parodoje. Atspėjau? O vieną savaitgalį balandžio viduryje daugybė žmonių keliavo į Kauną pasižiūrėti... kačių! Ir skubu pasakyti: aš taip pat ten buvau. Tik ne pasižiūrėti. Tai į mane ir mano bičiulius visi žiūrėjo! Dėl tos parodos šeiminkė mane net iš Vilniaus atsivežė. Nes tai buvo kačių paroda!

Taigi jau supratai, kas aš tokia. Esu Sally, bengalų veislės katė. Turiu ir ilgesnį vardą. Jei pabandytum perskaityti, jis skambėtų kiek neįprastai: **PR NW'23 SALLY CRAFTY BENGALS*LT**. Kaip iš filmo apie slaptuosius agentus, tiesa? Ir, visai kaip filme, visos šios raidės yra slaptieji kodai, reiškiantys skirtingus dalykus. Na, pasigilinus gal ir ne visai slapti, bet daugeliui kačių taip atrodo. Pavyzdžiui, NW'23 reiškia, kad 2023 metais aš patekau tarp penkiolikos gražiausių Lietuvos kačių.

Vardo paaiškinimas:

Premioras. Tai titulas, panašus į čempiono. Kad katė jį gautų, aukščiausiais balais ją turi įvertinti tam tikras skaičius teisėjų.

Taigi ir šiomet suvažiavo gausybė švelniakailių. Ir ne tik iš Lietuvos miestų, bet ir iš kitų šalių. Buvo itin tankaus kailio britų trumpaplaukių, didžiausių rytų trumpaplaukių kačių, į laputes panašių Somalio kačių, milžiniškų – neperdedu! – Meino meškėnų veislės mūsų giminaičių ir daugybė kitų. Teko sutikti japonų bobteilę – šios veislės katę mačiau pirmą kartą.

Mus visas sukvietė Lietuvos felimiau... atleiskite, felinologų draugija „Bubastė“. Tuo sunkiu žodžiu vadinami žmonės, mylintys kates, o Bubastė – senovės egiptiečių kačių deivės vardas.

Žinoma, kai į tave žiūri, jautiesi svarbus. Tik tas svarbumas greitai nusibosta. O jei katei kas nors nusibosta, ji tiesiog nusigręžia. Arba dar geriau – atsigula savo narve ir snaudžia. Parodoje taip daro dauguma kačių. Pagalvok – kiek laiko pakęstum virtines pro tave einančių žmonių, kurie spokso į tavo akis, ausis, kalba apie kailio spalvą ar uodegos ilgį? Spėju, neilgai. Taigi, pasirodo, kates galima suprasti. Juo labiau kad joms ir taip yra ką veikti.

O dėl ko dar katės atvažiuoja į parodas? Žinoma, jos yra vertinamos. Juk paroda visada yra ir kačių konkursas. Kiekvienoje kačių parodoje dalyvauja teisėjai. Ir ne tik dalyvauja – visa paroda sukasi aplink juos! Jie vertina kačių išvaizdą: ausų padėtį, galvos formą, kailio raštą, letenų storį ir... įsivaizduojate, netgi tai, kaip katė laiko uodegą! Ech, ir dar – ko tik neprigalvoja!

Taigi parodos kartais erzina, bet kartu jos ir įdomios. Čia kartais pamatysi net tai, ko nė sapne nesusapnuotum. Vienoje parodoje stebėjome... šunų pasirodymą! Šunys atlikinėjo įvairiausius triukus ir nekreipė nė mažiausio dėmesio į mus, kates.

Visgi šunys kačių parodose yra retenybė. Čia sutinkame įvairiausių savo giminių, kartais gauname apdovanojimų, be to, kaskart pamatome ir sužinome naujų dalykų. O juk mes tokios smalsios! Kai kitą kartą išgirsi apie kačių parodą, ateik ir tu. Gal susipažinsime!

*Katės Sally ir Ritos Barišauskienės pasakojimas
Už nuotraukas dėkojame Lietuvos felinologų
draugijai „Bubastė“*

Nuostabiosios

TUTĖS
užduotėlė 5

--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

Tik pažvelk, kiek gyvūnų rūšių pavadinimų Tutė prirašė. Rask juos visus lentelėje ir išbrauk → ↓ ← kryptimis. Iš likusių neišbrauktų raidžių perskaitysi du žodžius. Įrašyk juos į kvadratukus viršuje ir baik užduotėlės pavadinimą.

GEKARDAS

SERVALAS

KARAKALAS

JAGUARAS

TIGRAS

LŪŠIS

LIŪTAS

LEOPARDAS

VILPIŠYS

PUMA

OCELOTAS

MANULAS

L	A	S	A	R	G	I	T	U	G
K	O	C	E	L	O	T	A	S	E
I	S	A	L	U	N	A	M	N	P
S	A	T	Ū	I	L	É	S	K	A
S	E	R	V	A	L	A	S	A	R
A	M	U	P	L	Ū	Š	I	S	D
T	S	A	R	A	U	G	A	J	A
K	A	R	A	K	A	L	A	S	S
S	A	D	R	A	P	O	E	L	É
V	I	L	P	I	Š	Y	S	S	

KATĖ IR LEMPĄ

Gyveno kartą vienuose namuose juoda katė. Paprastai juodas kates laiko raganos, bet ši katė ne pas raganą gyveno, o pas vieną apsurų ir darbštų ūkininką. Katė kaip katė buvo, tik va mėgo ant tvoros atsitūpusi su vėju šnekučiuotis. Žvilgt ūkininkas pro langą – katė ant stulpo kažin ką miauksi. Žvilgt ūkininko žmona – katė irgi atsigręžia. Nušoka nuo tvoros, išriečia nugarą, pasiražo ir tipena prie slenksčio pienelio palakti.

Taip ir gyveno visi, kol vieną dieną ūkininkas nuvažiavo į turgų ir nusi-pirko lempą. Ne bet kokią – su judesio davikliu. Ateina kas iki tvoros, tvykst! – ir kietas nušvinta. Ūkininkas pakelia užuolaidą ir dairosi, kas per vėlyvas svečias. Iš-eina pats ar žmona į kiemą, tvykst! – visi keliai takeliai apšviesti, į balą nebaisu įlipti, batus išsi-purvinti, o jei vėlyvai vakarienei šeiminkė sumano žolelių pasiskinti, ir darže šviesu! Džiaugiasi neatsi-džiaugia ūkininkas, giria jį žmona už tokią gerą lempą.

Tik štai jūs pasakykite, kodėl žmogus taip sukurtas: kai jam gerai, ne džiaugiasi, o nori, kad dar geriau būtų. Taip ir su ta lempa: puikumėlis, tik kad nebūtų per jautri. Vos tik liuokteli katė ant stulpo – lempa jau ir dega. Katė strykt – lempa žybt. Katė šast – lempa tvakst.

Nusibodo ūkininkui tas žybčiojimas be jokio reikalo. Bet tokia gera lempa! Ir brangi... Pasišaukė ūkininkas katę ir sako:
– Nešokinėk ant tvoros be reikalo, kitaip teks tave iš namų išvaryti.
– Ne be reikalo, – sako katė. – Aš ten su vėju šnekuosi.
Bet argi ūkininkas supras, ką katė sako.

Kitą naktį vėl: strykt – žybt, šast – tvakst. Supyko ūkininkas ir išvarė katę iš namų.
O kur eiti juodai katei, iš namų išvarytai? Žinoma, pas raganą!

Katė išėjo, bet ir vėjas kartu – kaipgi draugę nelaimėje paliksi! Ūkininkas vasarą prakaitą braukia – kad nors gūsis atskristų. Bet čia dar pusė bėdos būtų: juk žinai, kas javus apdulkina. Vėjas! O vėjo nebėra. Kas lietaus debesis atneša, kad būsimą derlių palaistytų? Vėjas! O vėjas dingio.

Ėmė ūkininkui nesisiekti ir gavo jis kraustytis į miestą gyventi. Iki šiol laužo galvą, kas čia galėjo nutikti. Ir nežino, kad tai katė vėją išsivedė. O lempa? Kas nutiko lempai? Toji dar ilgai blykčiojo vos ką gyvą užjutusi, kol perdegė ir užgeso amžiams.

Pasakaite užrašė Aušra Tamošiūnienė

Kas miške žydi

MĖLYNINIAI?

Vos tik miške pakvimpa pavasariu, dažnai dar sniegui nenutirpus, miškuose dažniausiai pirmosios pražysta triskiautės žibuoklės – tarsi mėlynas akeles pramerkia ir smalsiai dairosi. Šios gležnos miškų gėlės yra efemerai ir vadinamos pavasario pranašais. Kai pavasaris įsibėgėja, miškai ir jų šlaitai pasidengia mėlynais kilimais. Kiek vėliau mėlynus kilimus keičia kitos spalvos žiedais žydintys augalai.

Jau žinai, kad mėlyną žiedų ir vaisių spalvą lemia augalų dažai, vadinami antocianais. Įdomu, kad mėlynai žydinčių augalų gamtoje yra mažiausiai. Tik dešimtadalio rūšių žiedai mėlyni.

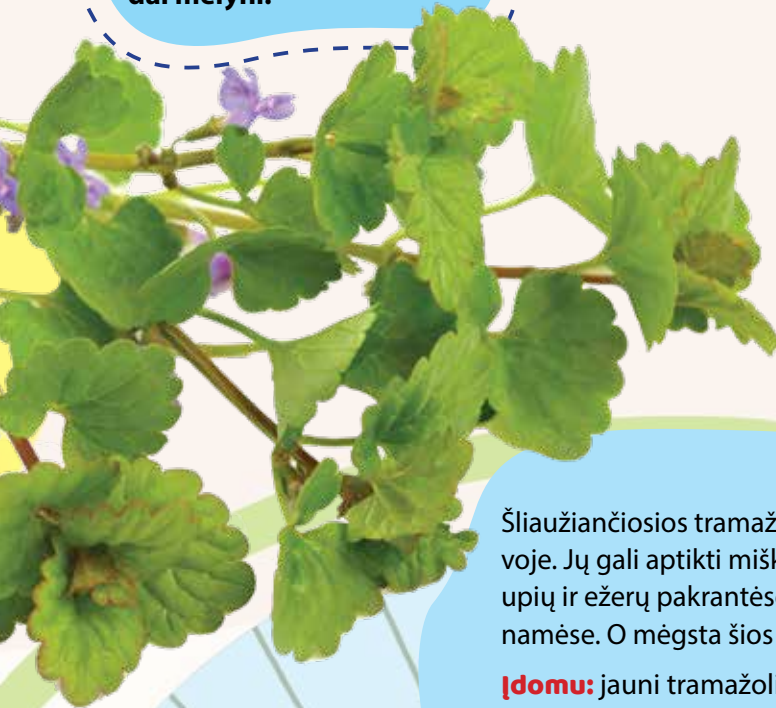
Mėlynžiedės žibuoklės ar šilagėlės pažįsta daugelis, o štai **šliaužiančiąją tramažolę** (*Glechoma hederacea*) ne visi gal ir matė. Šliaužiančioji tramažolė – daugiametis žolinis augalas, gulsčiu, šliaužiančiu arba kylančiu stiebu. Dėl to ir yra vadinama šliaužiančiąja. Auga iki 20–40 centimetrų ilgio. Viršutinė lapų pusė tamsiai žalia, blizganti, o apatinė – žalia, matinė.

Žydi tramažolės balandžio–birželio mėnesiais, kartais ir vėliau. Kokiais žiedais? Žinoma, mėlynais, gal su šiokiu tokiu violetiniu atspalviu.

Žiedeliai trumpais koteliais, po 3–4 susitelkę lapų pažastyse, medingi, vadinasi, juos mielai lanko kamanės, bitės ir kiti nektaru mintantys vabzdžiai.

Šliaužiančiosios tramažolės labai dažnos visoje Lietuvoje. Jų gali aptikti miškuose, pamiškėse, krūmuose, upių ir ežerų pakrantėse, pakelėse, patvoriuose, pnamėse. O mėgsta šios mėlynžiedės drėgnas vietas.

Įdomu: jauni tramažolių lapai vartojami daržovių patiekalams paskaninti, jų dedama į salotas, troškinius, sriubas. Nors čia jau skonio reikalas.

Šliaužiančioji vaisgina (*Ajuga*

reptans) – irgi daugiametis žolinis augalas šliaužiančiomis lapuotomis palaipomis (gulsčiai augančiais ūgliais). Į aukštį vaisginos stiebiai iki 10–30 centimetrų.

Žiedais šie augalai pasidabina gegužės–birželio mėnesiais.

Žiedai kvapūs, medingi ir, aišku, mėlyni, susitelkę į menturius – ratu aplink stiebą.

Auga drėgnose pievose, lapuočių ir mišriuose miškuose, pamiškėse, miško aikštelėse, miškinguose šlaituose. Šliaužiančiosios vaisginos taip pat dažnos visoje Lietuvoje.

Įdomu: šliaužiančiųjų vaisginų sėklas išnešioja skruzdėlės ir taip padeda šioms gėlėms plisti.

Paprastoji veronika (*Veronica chamaedrys*) – daugiametis žolinis augalas, augantis iki 10–25 centimetrų aukščio, o kartais net ir iki 40 centimetrų.

Paprastosios veronikos žydi nuo gegužės vidurio iki rudens. Jų žiedeliai nors ir smulkūs, bet ryškiai mėlyni.

Auga šviesiuose miškuose, pamiškėse, miško aikštelėse, taip pat pievose, ganyklose, dirvonuose, pakelėse, krūmynuose. Lietuvoje labai dažna.

Įdomu: mokslinis veronikų pavadinimas *Veronica* kildinamas iš graikų kalbos žodžių *phero* ir *nike*, kurie reiškia „nešti pergalę“. Tokį vardą šios gėlės, matyt, gavusios dėl to, kad padeda pergalingai įveikti įvairias ligas.

Ar paukščiai DOVANOJA DOVANAS?

Kaip smagu per gimtadienį, Kalėdas ir kitas svarbias šventes gauti dovanų, tiesa? O paukščiai ar gauna dovanų? Tai, žinoma, gauna. Ir dovanos jų pasaulyje yra labai svarbios.

Ypač dovanos svarbios **varnėnams**. Tik grįžęs iš pietų patinukas skuba tvarkyti inkilo. Uoliai triūsdamas išmeta seno lizdo liekanas, juk jose gali būti prisiveisę parazitų. Kai namai išblizginti, gražiai sukiodamasis prie inkilo ir skambiai giedodamas varnėnas stengiasi atkreipti patelės dėmesį. Jei giesmė varnėnei patiks, ji apžiūrės, ar tinkamai inkilas sutvarkytas. Jei varnėnas pasirodys esąs nevala, patelė skris šalin nė neatsisukdama. Bet jei inkilas kruopščiai sutvarkytas, tuomet ji pasiliks perėti ir auginti varnėniukų. Švarūs namai – puiki dovana pačiai.

Dovanodamas naujus namus patelę stengiasi sužavėti ir **remezos** patinėlis. Jo lizdas – sudėtingas mezginy, kabinamas ant šakos. Kol paruošia dovaną, patinėlis dirba išsijuosęs – renka karklų, švendrų, topolių pūkus, juos sutvirtina įvairių augalų plaušais ir taip rezga lizdą, panašų į kumštinę pirštinę nukirptu nykščio galu. Tokių dovanų, tiesa, ne iki galo

baigtų, patinėlis būna pasiruošęs net keletą, nes remezos patelė labai išranki. Kai patelė galiausiai išsirenka tinkamą lizdą, tuomet jau abu porelės nariai jį kartu baigia įsirengti.

Dovanų patelei neša ir žmonių kaimynystėje perintis **baltasis gandras**. Jis patelei įteikia šakelę ar žagarą. O patelė gauta dovana papuošia lizdą. Tame pačiame lizde gandrai peri daugybę metų.

Bitininkas patelei dovanoja sugautą bitutę ar kitą vabzdį, o tulžys patelės dėmesio tikisi sulaukti dovanodamas žuvelę. Žuvelės patelėms dovanoja ir žuvėdros.

O štai ežeruose gyvenantys ausuotieji **kragai** garsėja įspūdingais tuoktuviniais šokiais. Po jų patinėlis patelei įteikia dumblių puokštę, kurią ištraukia iš ežero dugno. Ausuotojo krago patelė gautą dovaną dažnai panaudoja būsimam lizdui. Ir gražu, ir praktiška!

Lūtutė Nr. 227 užduotelių atsakymai

- 1 **Ką sako gyvūnai?**
Mūsų namai šiaurėje
- 2 **Tutės žinutė**
Lik sveika, žiemužėlė, sveikas, pavasarėli!
- 3 **Ką suūbavo apuokas?**
Kaip aklai vištai grūdas
- 4 **Tutės rebusas**
B. Bebras
- 5 **Ką jos veikia?**
Skruzdėlės seka pasakas
- 6 **Liaudies išmintis**
Anksti kėlės nesigailėsi

Dėmesio!

**Teisingai užduotėles
išsprendė ir traukiant
burtus prizus laimėjo**

Luknė Jarmalaitė,
Marijampolės r.;
Dovydas Barkauskas,
Ignalinos r.;
Rusnė Keturakytė,
Panevėžio r.

NEžinojai?

**Uodai neturi
balso aparatų,
o zyzimo garsą
skrendant kelia
jų sparnai.**

ATSAKYMŲ SKYRELIS

Atsakymus galite siųsti ir
el. paštu zurnalai@lutute.lt

Vardas, pavardė

Adresas

Mokomieji interaktyvūs PLAKATAI

Su paukščių
balsų įrašais ir
patarimais, kaip
gaminti inkilą
ir kokias ligas
gydyti padeda
vaistažolės!

Lietuvos vaistingieji augalai

Lututė

2024 m. Nr. 3 (228)

Leidėjas – VŠĮ „Lututės“ leidykla
Redaktorė Inesa Oranskytė
Numerį rengė Romualdas Barauskas,
Aušra Tamošiūnienė, VŠĮ „Saulšarė“
Dizainerė Kristina Saveljeva
Viršelyje – usūrinis šuo
Iliustracijos ir vaizdo įrašai: „Lututės“
leidyklos, Shutterstock, Freepik,
Pngtree, Pixabay, Rawpixel,
Dreamstime fotobankų
Mūsų adresas: 9-ojo Forto g. 32,
48196 Kaunas
Tel. +370 22 30 72, mob. +370 655 49 951
Tiražas – 2 500 egz.
El. paštas zurnalai@lutute.lt
Interneto svetainė www.lutute.lt

Plakatų ieškok
www.knygutes.lt

REBUSAS

TUTĖS
užduotėlė

6

Keliauja Tutė mišku, staiga girdi – kažkas gailiai cypsi. Žiū – ogi kikilio jauniklis iš lizdo iškritęs ant miško žvėrių tako, kuriuo dažnai ir lapė snapė, ir usūrinis šuo, ir kiti plėšrūnai prabėga. Taigi nedelsdama paėmė paukštelį ir patupdė aukščiau ant krūmo. Juk ant žemės tokiam bejėgiui ne vieta. Tuo tarpu tėvai kikiliai viską matė ir Tutei nueinant pagalvojo... O ką kikiliai pagalvojo, išsiaiškinsi, kai išspręsi rebusą. Tai, ką išsiaiškinsi, būtinai pranešk ir Tutei.

1 2

~~• • • • • • • •~~

1

1

5

3 2

1 2 3

~~• • • • • • • •~~

~~• • • • • • • • • • • • • •~~

1

1 2

~~• • • • •~~

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--

Lutute - **IŠMANUSIS** žurnaliukas vaikams apie gamtą!

Jei **Lutute**
tu skaitysi, mano
draugus pažinsi ir jų
balsus atskirsi!

Prenumeruok
Lutute 2024 metais
ir tyrinėk gamtą
IŠMANIAI!

Kiekviena
numeryje rasi
filmukų
apie įvairius
gyvūnus!

Prenumeruoti gali
www.knygutes.lt
ir visuose
Lietuvos pašto
skyriuose.

IŠMANIUOJU

įrenginiu nuskaityk
QR kodą

ir atskleisk
gamtos paslaptis!